

The background of the slide features a close-up of a globe showing the continents of Africa and Europe. In the foreground, a large, light-colored wooden chess piece, possibly a king or queen, is partially visible on the left side. The overall lighting is soft, and the colors are muted, giving it a professional and academic feel.

ΚΕΔΙΣΑ **KEDISA**

ΚΕΝΤΡΟ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΩΝ ΑΝΑΛΥΣΕΩΝ
CENTER FOR INTERNATIONAL STRATEGIC ANALYSES

Η Ε.Ε. Μετά την Πτώση του Τείχους του Βερολίνου (1989-2004): Προκλήσεις, Θεσμοί, Πολιτικές

Αλεξάνδρα-Μαρία Τράγκα

Ερευνητική Εργασία Νο. 13

Η Ε.Ε. Μετά την Πτώση του Τείχους του Βερολίνου (1989-2004): Προκλήσεις, Θεσμοί, Πολιτικές

Αλεξάνδρα-Μαρία Τράγκα

Εξωτερική Συνεργάτης ΚΕΔΙΣΑ

Ερευνητική Εργασία Νο. 13

Διοικητικό Συμβούλιο

Ανδρέας Μπανούτσος, Ιδρυτής και Πρόεδρος

Σπύρος Πλακούδας, Αντιπρόεδρος

Όμηρος Τσάπαλος, Γενικός Γραμματέας

Γιώργος Πρωτόπαπας, Εκτελεστικός Διευθυντής

Αργέττα Μαλιχουτσάκη, Οικονομική Διαχειρίστρια

Δημήτρης Κιούσης, Μέλος Δ.Σ

Κωνσταντίνος Μαργαρίτου, Μέλος Δ.Σ

**Η Ε.Ε. Μετά την Πτώση του Τείχους του Βερολίνου (1989-
2004): Προκλήσεις, Θεσμοί, Πολιτικές**
Αλεξάνδρα-Μαρία Τράγκα

MIR-570DG
Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση

Μεταπτυχιακό Πρόγραμμα εξ' Αποστάσεως στις
Διεθνείς Σχέσεις και Ευρωπαϊκές Σπουδές

Μάρτιος 2018

Πίνακας περιεχομένων

Περίληψη.....	3
Εισαγωγή.....	3
Κεφάλαιο 1ο: Η ΕΟΚ στην (πρώτη) μεταψυχροπολεμική εποχή.....	4
Κεφάλαιο 2ο: Από το Μάαστριχτ στη Νίκαια	5
Κεφάλαιο 3ο: Η θεσμική ανασυγκρότηση της ΕΟΚ (1992- 2003).....	7
Επίμετρο	8
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	9

Περίληψη

Τα δραματικά γεγονότα του έτους 1989-1990 προκάλεσαν πολλαπλώς, μία ιστορική στροφή. Με την πτώση των κομμουνιστικών δικτατοριών στην Ανατολική Ευρώπη και τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης, τελείωσε οριστικά ο Ψυχρός Πόλεμος ανάμεσα στα δύο στρατόπεδα, όπου είχε χωριστεί ο κόσμος (Sontheimer & Bleek 2004). Ο Ψυχρός Πόλεμος, παρά την οξύτητα του κινδύνου που παρουσίαζε, διακρινόταν από μία γραμμική διαίρεση μεταξύ Ανατολής και Δύσης και από την ύπαρξη μίας σαφούς και ευδιάκριτης απειλής εναντίον των ευρωαμερικανικών συμφερόντων (Αρβανιτόπουλος & Ήφαιστος 2009). Η πτώση του Τείχους του Βερολίνου, σηματοδότησε την έναρξη μίας διαδικασίας αλλαγών τόσο στους προσανατολισμούς και στις στρατηγικές των μεγάλων δυνάμεων, όσο και στους οργανισμούς στους οποίους οι προαναφερθείσες δυνάμεις συμμετείχαν (Ήφαιστος 2010).

Όμως ποια ήταν η επίδραση του τερματισμού του Ψυχρού Πολέμου στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης; Πώς επηρεάστηκαν οι πολιτικές και οι θεσμοί της τέως Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας; Σκοπός της ανά χείρας εργασίας, είναι η απάντηση των ανωτέρω ερευνητικών ερωτημάτων. Ακολουθώντας την εμπειρική μέθοδο και τον παραγωγικό συλλογισμό, η γράφουσα, θα προσπαθήσει να αναλύσει τις προκλήσεις και τη θεσμική ανασυγκρότηση της ΕΟΚ κατά τη χρονική περίοδο 1992-2004, περίοδο, κατά την οποία προετοιμάστηκε και ολοκληρώθηκε η διαδικασία ένταξης 10 νέων κρατών-μελών στην Ευρωπαϊκή Ένωση.

Εισαγωγή

Στις αρχές της δεκαετίας του 1980, οι σχέσεις μεταξύ των Ηνωμένων Πολιτειών και της Σοβιετικής Ένωσης, χαρακτηρίστηκαν από έντονη αντιπαλότητα (Κουσκουβέλης 2010). Το 1983 ο Πρόεδρος των ΗΠΑ Ρόναλντ Ρήγκαν, παρουσίασε τη δική του «πρωτοβουλία στρατηγικής άμυνας», η οποία βαφτίστηκε ως «Πόλεμος των Άστρων». Στόχος αυτού του σχεδίου ήταν η μακρόπνοη κατάρτιση ενός συστήματος αντιπυραυλικής προστασίας, που το τεράστιο κόστος του θα ήταν απαγορευτικό για τους Σοβιετικούς.

Ήταν περισσότερο ένα όπλο οικονομικού πολέμου, το οποίο φιλοδοξούσε να πείσει τους ιθύνοντες του Κρεμλίνου πώς η χώρα τους δεν είχε ούτε τα χρηματικά μέσα ούτε την κατάλληλη τεχνογνωσία να συναγωνιστεί τις ΗΠΑ (Bernstein & Milza 1997). Το Presidium, είδε το τυρί, αλλά όχι τη φάκα. Στις προσπάθειές της να συμβαδίσει με την οικοδόμηση της αμερικανικής άμυνας, η οικονομικά εξασθενημένη Σοβιετική Ένωση, υποχρεώθηκε να αυξήσει το μερίδιο των αμυντικών δαπανών της από 22% σε 27% του ΑΕΠ, ενώ «πάγωσε» και την παραγωγή αγαθών ευρείας κατανάλωσης στα επίπεδα του 1980 (Stern 2011).

Όταν ο Γκορμπατσώφ ανέλαβε τα ηνία του ΚΚΣΕ, είχε αντιληφθεί ότι η χώρα του δε μπορούσε να συνεχίζει να σπαταλά τα ίδια χρήματα με τις ΗΠΑ για την άμυνα, χωρίς να κινήσει και άλλους τομείς της οικονομίας της. Προκειμένου να δώσει ώθηση στην ανάπτυξη, έθεσε σε εφαρμογή δύο προγράμματα μεταρρυθμίσεων, που έμειναν στην ιστορία ως περεστρόικα (ανασυγκρότηση) και γλασνόστ (διαφάνεια).

Κρίνοντας εκ των υστέρων, η πολιτική του Γκορμπατσώφ, ήταν απόλυτα αποτυχημένη. Με την περεστρόικα, ο ΓΓ του ΚΚΣΕ, εξέθεσε χωρίς καμία προεργασία μία κλειστή οικονομία, στην αποδοτικότητα των επιχειρήσεων, η οποία όμως ήταν πολύ χαμηλή (Συμεωνίδης 2012). Αλλά και η γκλασνόστ, τελικά υπέσκαψε, αντί να ενισχύσει την υποστήριξη προς την

κομμουνιστική εξουσία. Ο αρχικός ενθουσιασμός των Σοβιετικών για τις μεταρρυθμίσεις, ξέφυγε γρήγορα από κάθε έλεγχο. (Lindermann 2014).

Το τέλος της πάλαι ποτέ «κραταιάς» Σοβιετικής Ένωσης, ήταν αναπόφευκτο. Τον Απρίλιο του 1991, η Γεωργία ψήφισε την αποσκίρτησή της από την ΕΣΣΔ για να ακολουθήσουν η Λετονία, η Λιθουανία, η Εσθονία και η Ουκρανία (Ιωάννου 2018). Στις 26 Δεκεμβρίου 1991, με την ανακοίνωση υπ' αριθμόν 142 -με την οποία αναγνωριζόταν η ανεξαρτησία των πρώην σοβιετικών δημοκρατιών-, το ανώτατο Σοβιέτ, έβαλε την οριστική ταφόπλακα στην υπερδύναμη (Μαυραγάνης 2015). Η ισορροπία του τρόμου και ο Ψυχρός Πόλεμος, αποτελούσαν πια παρελθόν.

Κεφάλαιο 1ο: Η ΕΟΚ στην (πρώτη) μεταψυχροπολεμική εποχή

Μετά τον Ψυχρό πόλεμο, η ΕΟΚ βρέθηκε αντιμέτωπη με ένα διεθνές σύστημα πολυπολικό, ρευστό και απρόβλεπτο (Αρβανιτόπουλος & Ήφαιστος 2009). Κάτω από αυτές τις συνθήκες αναπτύχθηκε ένα αίσθημα βαθύτατης ανασφάλειας ανάμεσα στις πολιτικές ελίτ του κοινοτικού χώρου, συνοδευόμενο από την ανησυχία ότι τα «επιτεύγματα» της ευρωπαϊκής ενοποίησης, θα μπορούσαν να ανατραπούν (Ιωακείμης 1995). Η αντίδραση της Ευρώπης στις ραγδαίες αυτές εξελίξεις εκδηλώθηκε σε δύο επίπεδα: ένα εσωτερικό που εκφράστηκε με τη συνειδητοποίηση ότι απαιτείτο μεγαλύτερος βαθμός ολοκλήρωσης και ένα εξωτερικό που εκφράστηκε με πρωτοβουλίες ενίσχυσης των εξωτερικών σχέσεων της Κοινότητας.

Στα πλαίσια του πρώτου, παραπέμπουμε στο λόγο του Ζακ Ντελόρ προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο: *«Ας μεριμνήσουμε για την απόκτηση των πολιτικών, οικονομικών και νομικών μέσων προκειμένου να αναλάβουμε τις ευθύνες μας»*. Στα πλαίσια του δεύτερου, το 1990 ξεκίνησαν οι διαπραγματεύσεις με τα κράτη-μέλη της ΕΖΕΣ προκειμένου να εγκαθιδρύσουν μεταξύ τους τον Ενιαίο Οικονομικό Χώρο που κατέληξε στην υπογραφή συμφωνίας από τους υπουργούς εξωτερικών στις Βρυξέλλες. Τον ίδιο χρόνο υπογράφηκε η συμφωνία Σένγκεν από τις χώρες Βελγίαν, τη Γαλλία και τη Γερμανία, για την κατάργηση των ελέγχων στα εσωτερικά τους σύνορα (Γιώτη-Παπαδάκη 2010).

Σε ό,τι αφορά στις χώρες του πρώην σοβιετικού μπλοκ, η ΕΟΚ, αντιλαμβανόμενη τα οφέλη που η ίδια θα αποκόμιζε μέσω της δυναμικής επέκτασης των αγορών της (Ιωάννου 2018), ακολούθησε μία κλιμακωτή πορεία για την ενσωμάτωση των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης στην Κοινότητα, δίνοντας το απαραίτητο χρονικό περιθώριο για την προσαρμογή της νομοθεσίας τους στους κοινοτικούς κανόνες (Μαραβέγιας 2016). Προκειμένου να προωθήσει τις παραγωγικές επενδύσεις, δημιούργησε την Ευρωπαϊκή Τράπεζα Ανοικοδόμησης και Ανάπτυξης (Αρβανιτόπουλος & Ήφαιστος 2009), ενώ με τα λεγόμενα «Κριτήρια της Κοπεγχάγης», επιδίωξε τη σταθεροποίηση των πολιτικών τους συστημάτων (Μαραβέγιας 2016).

Εάν οι εξελίξεις στην Ανατολική Ευρώπη προκάλεσαν την άμεση κινητοποίηση της ΕΟΚ, η σταδιακή κατάρρευση της Ανατολικής Γερμανίας έφερε την Κοινότητα αντιμέτωπη με το πρόβλημα της επανένωσης του γερμανικού κράτους (Αρβανιτόπουλος & Ήφαιστος 2009). Η γαλλική κυβέρνηση, πίστευε ότι δεν ήταν εύκολο ή επιθυμητό να αναθεωρηθούν τα σύνορα που προέκυψαν από το Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο, ενώ θεωρούσε αδιανόητη και την κατοχή πυρηνικών όπλων από τη Γερμανία (Ήφαιστος 2010). Αλλά και το Βρετανικό Βασίλειο φοβόταν μία ενδεχόμενη αφύπνιση του γερμανικού εθνικισμού και των ηγεμονιστικών τάσεων σε μία Γερμανία που ήταν (πάλι) ενωμένη (Sontheimer & Bleek 2004). Για την επίλυση του νέου Γερμανικού Ζητήματος, οι πολιτικές ελίτ -και ιδιαιτέρως η Γαλλία-, επεδίωξαν την πολιτική εμβάθυνση της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης (Ήφαιστος 2010). Έτσι η μακροχρόνια

γαλλογερμανική αντιπαλότητα θα θαβόταν μέσα στην Κοινότητα, με την παράδοση της κυριαρχίας της Γαλλίας και της Γερμανίας στην προεδρία του Λουξεμβούργου (Θερμός 2013).

Ένα άλλο εύλογο ερώτημα, που προέκυψε με την αλλαγή των ισορροπιών ισχύος τόσο στη διεθνή διπλωματική σκηνή όσο και στις διεθνείς εμπορικές σχέσεις, αφορούσε στο εάν απαιτείτο επανακαθορισμός του ατλαντικού αμυντικού πλαισίου (Αρβανιτόπουλος & Ήφαιστος 2009). Το δίλημμα επέλυσε ο πόλεμος στη Γιουγκοσλαβία: οι πολεμικές συγκρούσεις κατέδειξαν ότι οι Ευρωπαίοι δεν είχαν τη βούληση να παρέμβουν στρατιωτικά και ότι, τελικά, δε μπορούσαν να ανταποκριθούν στην αποστολή δυνάμεων για την υποστήριξη της ειρήνης. Η αδυναμία των Ευρωπαίων να αντιμετωπίσουν τη Γιουγκοσλαβική κρίση προκάλεσε ένα κενό ασφαλείας, που οδήγησε σταδιακά στην επανεδραίωση του ρόλου του NATO και των ατλαντικών δομών στον ευρωπαϊκό χώρο (Παρίσης 2010).

Κεφάλαιο 2ο: Από το Μάαστριχτ στη Νίκαια

Ως εργαλείο υλοποίησης πολιτικών, οι Συνθήκες, αποτυπώνουν τη χρονική συγκυρία κατά την οποία συνομολογούνται, προσαρμόζονται στις περιστάσεις αλλά και προσαρμόζουν τους θεσμούς, τις αρμοδιότητες και τις κατευθύνσεις, που κάθε φορά ακολουθεί η νυν Ένωση, τέως Κοινότητα. Αυτή η διαδικασία, ξεκίνησε το 1951, όταν μετά την ανάδυση του διπολικού συστήματος, έξι κράτη της Ευρώπης, η Γαλλία, η Γερμανία, η Ιταλία και οι χώρες Benelux, με την προτροπή των ΗΠΑ, προχώρησαν, με τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα σε τελωνειακή ένωση των δύο αυτών τομέων. Κατά την περίοδο του «δεύτερου Ψυχρού Πολέμου», την περίοδο δηλαδή που το ευρωατλαντικό στρατόπεδο, όφειλε να είναι συμπαγές έναντι του σοβιετικού άξονα, οι Ευρωπαίοι ηγέτες, προχώρησαν ένα βήμα ακόμα, όταν, το 1987, με την Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη, στόχευσαν στην ολοκλήρωση της ενιαίας αγοράς και στην καθιέρωση της πολιτικής τους συνεργασίας.

Άμεσο απότοκο της πρώτης μεταψυχροπολεμικής εποχής, η Συνθήκη του Μάαστριχτ, επιχείρησε τον έλεγχο της ενωμένης (πλέον) Γερμανίας, μέσω της οικονομικής και νομισματικής ένωσης και της ανάπτυξης μίας κοινής εξωτερικής πολιτικής (Μούσης 2015). Για την επίτευξη του ανωτέρω σκοπού, η Συνθήκη, τροποποίησε τις προηγούμενες και δημιούργησε μια Ευρωπαϊκή Ένωση που βασιζόταν σε τρεις πυλώνες: τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες, την Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ) και τη συνεργασία στους τομείς της Δικαιοσύνης και των Εσωτερικών Υποθέσεων (ΔΕΥ).

Ο πρώτος «πυλώνας» αποτελείτο από τις Ευρωπαϊκές Κοινότητες και παρείχε το πλαίσιο εντός του οποίου ασκούσαν από τα κοινοτικά θεσμικά όργανα οι αρμοδιότητες για τις οποίες τα κράτη-μέλη είχαν μεταβιβάσει την κυριαρχία τους σε τομείς που διέπονταν από τη Συνθήκη. Μέσω αυτού, η Κοινότητα είχε ως αποστολή να διασφαλίσει την ομαλή λειτουργία της ενιαίας αγοράς και την ισόρροπη και βιώσιμη ανάπτυξη των οικονομικών δραστηριοτήτων, ένα υψηλό επίπεδο απασχόλησης και κοινωνικής προστασίας και την ισότητα μεταξύ ανδρών και γυναικών. Η Κοινότητα επεδίωκε αυτούς τους στόχους, εντός των ορίων των αρμοδιοτήτων που της είχαν ανατεθεί, με την εγκαθίδρυση μιας κοινής αγοράς, τη θέσπιση οικονομικής πολιτικής και την καθιέρωση ενιαίου νομίσματος μέσω της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης (ΟΝΕ). Η Κοινότητα όφειλε να τηρεί την αρχή της αναλογικότητας και, στους τομείς που δεν ενέπιπταν στην αποκλειστική αρμοδιότητά της, την αρχή της επικουρικότητας (Novak 2018). Ο προσδιορισμός της ταυτότητας της νέας Ένωσης, θα γινόταν, επίσης, ευκολότερος χάρη στη δημιουργία της ιθαγένειας της Ένωσης. Η νέα Συνθήκη όριζε τα ακόλουθα δικαιώματα που συνδέονται με την ιθαγένεια: το δικαίωμα των πολιτών να κυκλοφορούν και να διαμένουν στο έδαφος της Ένωσης, το δικαίωμα του εκλέγειν και του εκλέγεσθαι στις

δημοτικές και ευρωπαϊκές εκλογές σε κάθε κράτος-μέλος, το δικαίωμα προστασίας από τις διπλωματικές αρχές κάθε κράτους-μέλους, όταν ταξιδεύουν εκτός ΕΟΚ και το δικαίωμα αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (Glencross 2015).

Ο δεύτερος πυλώνας ήταν αυτός της ΚΕΠΠΑ και αφορούσε κυρίως σε ζητήματα εξωτερικής πολιτικής και στρατού (Ιωάννου 2018). Στον πυλώνα αυτό η διαδικασία λήψης αποφάσεων ήταν διακυβερνητική και στηριζόταν σε πολύ μεγάλο βαθμό στην ομοφωνία (EUR-Lex 2010). Στόχοι της πολιτικής αυτής ήταν, μεταξύ άλλων η προστασία των κοινών αξιών, των θεμελιωδών συμφερόντων, της ανεξαρτησίας και της ακεραιότητας της Ένωσης, η ενίσχυση της ασφάλειάς της, η προώθηση της διεθνούς συνεργασίας, η ανάπτυξη και η ενίσχυση της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου και ο σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των θεμελιωδών ελευθεριών.

Σε ό,τι αφορά στον τρίτο πυλώνα, αυτός ήταν η συνεργασία στους τομείς της δικαιοσύνης και των εσωτερικών υποθέσεων. Καθήκον της Ένωσης ήταν να αναλάβει κοινή δράση στους τομείς αυτούς με διακυβερνητικές μεθόδους ώστε να παρέχει στους πολίτες υψηλό επίπεδο ασφάλειας εντός του χώρου ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης (Novak 2018) και κάλυπτε τους κανόνες που διέπουν τη διέλευση των εξωτερικών συνόρων της Κοινότητας, την πολιτική μετανάστευσης και ασύλου, την καταπολέμηση της τοξικομανίας, την καταπολέμηση της απάτης διεθνούς κλίμακας, τη δικαστική συνεργασία σε αστικές και ποινικές υποθέσεις, την τελωνειακή συνεργασία και την αστυνομική συνεργασία για την πρόληψη και καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του λαθρεμπορίου ναρκωτικών.

Το 1996 και ενόψει της επικείμενης διεύρυνσης της ΕΟΚ, απαιτήθηκαν τροποποιήσεις των πολιτικών και του θεσμικού της πλαισίου (Γιώτη-Παπαδάκη 2010), οι οποίες κατέληξαν στην υπογραφή της Συνθήκης του Άμστερνταμ τον Ιούνιο του 1997 (Μούσης 2015). Αν και θεωρήθηκε απογοητευτική, η Συνθήκη έφερε κάποιες σημαντικές εξελίξεις. Στον Πυλώνα III, η Συνθήκη προέβλεπε σταδιακή δημιουργία μίας περιοχής «Ελευθερίας, ασφάλειας και δικαιοσύνης». Εισήχθησαν ακόμη έλεγχοι στα εξωτερικά σύνορα, δικαστική συνεργασία σε αστικές υποθέσεις, μέτρα για την προώθηση της διοικητικής συνεργασίας και μέτρα στον τομέα αστυνομικής και δικαστικής συνεργασίας σε ποινικές υποθέσεις (Γιώτη-Παπαδάκη 2010). Στον τομέα της ευρωπαϊκής κοινωνικής πολιτικής, η Συνθήκη, δημιούργησε μία νέα δυναμική, με την προσθήκη τίτλου για την απασχόληση (Μαραβέγιας 2016), ενώ για την ΚΕΠΠΑ είχε οριακές μόνο βελτιώσεις. Η σημαντική διαφορά στους στόχους της Ένωσης σε σχέση με τη Συνθήκη του Μάαστριχτ είναι ότι προστέθηκαν σε αυτούς η διαφύλαξη της ακεραιότητας της Ένωσης και των εξωτερικών της συνόρων (Γιώτη-Παπαδάκη 2010).

Το 1997 και ενόψει της έναρξης των διαπραγματεύσεων διεύρυνσης με έξι υποψήφιες χώρες, οι Ευρωπαίοι ηγέτες αποφάσισαν τη σύγκληση μίας Διεθνούς Διάσκεψης στις αρχές του 2000 με όριο αποπεράτωσης το Δεκέμβριο του ιδίου έτους (Nugent 2012). Η Συνθήκη της Νίκαιας, που τέθηκε σε ισχύ το 2003 (Ιωάννου 2018), έδωσε βάρος κυρίως στην αναβάθμιση του κοινοτικού θεσμικού πλαισίου, εφόσον οι μοναδικές αλλαγές που επέφερε σε επίπεδο πολιτικών, ήταν η προσθήκη μίας παραγράφου, για την κάλυψη περιπτώσεων κατά τις οποίες υπάρχει «σαφής κίνδυνος» παραβίασης των θεμελιωδών δικαιωμάτων και η καθιέρωση ενός μη δεσμευτικού Χάρτη των Θεμελιωδών Δικαιωμάτων (Novak 2018).

Κεφάλαιο 3ο: Η θεσμική ανασυγκρότηση της ΕΟΚ (1992- 2003)

Το θεσμικό σύστημα της Ευρωπαϊκής Κοινότητας δημιουργήθηκε ως ένα εργαλείο υλοποίησης πολιτικών, που επέτυχε για ικανό χρονικό διάστημα, να αποτελέσει έναν αποτελεσματικό τρόπο συγκερασμού της διατήρησης της κρατικής κυριαρχίας και της κοινής διαχείρισης σε πολλούς τομείς πολιτικής. Προκειμένου να προσαρμοστεί στις νέες συνθήκες και ιδιαιτέρως στην απόφαση ενσωμάτωσης της πλειονότητας των κρατών της Ανατολικής Ευρώπης, το σύστημα, χρειάστηκε να ακολουθήσει μία μακρά πορεία αλλαγών και μεταρρυθμίσεων (Γιώτη-Παπαδάκη 2010).

Στόχος της Συνθήκης του Μάαστριχτ, δεν ήταν μόνο ο επαναπροσδιορισμός των πολιτικών, αλλά και η αναβάθμιση ή ακόμα και ίδρυση νέων θεσμών, που θα συνέβαλλαν στη βελτίωση της αποτελεσματικότητας και του δημοκρατικού χαρακτήρα της Κοινότητας και θα αύξαναν το βαθμό ανταπόκρισής της στις ανάγκες της ΟΝΕ (Nugent 2012). Για την ενίσχυση του δημοκρατικού της χαρακτήρα, ο ρόλος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αυξήθηκε διά της επέκτασης σε νέους τομείς του πεδίου εφαρμογής της διαδικασίας συνεργασίας και της σύμφωνης γνώμης. Στο πεδίο της νομοπαραγωγής, η Συνθήκη θέσπισε τη διαδικασία της συναπόφασης που επέτρεπε στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο να θεσπίζει νομοθετικές πράξεις από κοινού με το Συμβούλιο. Σε ό,τι αφορά στην Επιτροπή, η διάρκεια της θητείας της αυξήθηκε από τέσσερα σε πέντε έτη για την ευθυγράμμισή της με αυτήν του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου (EUR-Lex 2010). Ενισχυμένο βγήκε και το Συμβούλιο, το οποίο, στα πλαίσια της συναπόφασης, εξουσιοδοτήθηκε ώστε να λαμβάνει μεγαλύτερο μέρος των αποφάσεων του με ειδική πλειοψηφία (Nugent 2012). Η Συνθήκη θέσπισε ακόμη μια Οικονομική και Κοινωνική Επιτροπή και μια Επιτροπή των Περιφερειών, οι οποίες είχαν συμβουλευτικά καθήκοντα, ενώ για την υλοποίηση των πολιτικών της ΟΝΕ, ιδρύθηκαν ένα Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών και μια Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (Novak 2018).

Στη Συνθήκη του Άμστερνταμ δεν υπήρχε κανένα μεγάλο σχέδιο που να την κατευθύνει και να την καθοδηγεί, όπως είχε συμβεί στην περίπτωση της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Με τη νέα Συνθήκη, η διαδικασία συνεργασίας ουσιαστικά εγκαταλείφθηκε και το πεδίο εφαρμογής της διαδικασίας συναπόφασης επεκτάθηκε (Nugent 2012). Η συγκατάθεση του Κοινοβουλίου ήταν επίσης απαραίτητη για την εκλογή του Προέδρου της Επιτροπής ο οποίος θα είχε μεγαλύτερη εξουσία στην εκλογή των Επιτρόπων (Γιώτη-Παπαδάκη 2010). Ο μέγιστος αριθμός των βουλευτών του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, καθορίστηκε σε 700 και ο αριθμός των Επιτρόπων σε 20, ένας από κάθε κράτος-μέλος (Novak 2018). Στον πυλώνα της ΚΕΠΠΑ, θεσμοθετήθηκαν οι «αποστολές Πέτερσμπεργκ», ώστε να υλοποιηθεί η διασφάλιση της ασφάλειας στην Ευρώπη μέσω της ανάληψης δράσεων όπως η αποκατάσταση της ειρήνης, ενώ συστήθηκαν και δύο νέοι θεσμοί, αυτός του Υπατού Εκπροσώπου της ΚΕΠΠΑ και της Μονάδας Σχεδιασμού και Έγκαιρης Προειδοποίησης (Μαραβέγιας 2016).

Η Συνθήκη που υπογράφηκε στη Νίκαια, δεν απέβλεπε στο να δώσει ώθηση στη διαδικασία της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, αλλά να προετοιμάσει τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα να λειτουργήσουν με τους εκπροσώπους δέκα νέων κρατών-μελών (Μούσης 2015). Με τη Συνθήκη οι ψήφοι των κρατών-μελών επανασταθμίστηκαν και στο πρωτόκολλο για τη διεύρυνση της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφερόταν ότι για να αποφασίσει το Συμβούλιο με ειδική πλειοψηφία θα απαιτούντο 169 ψήφοι επί συνόλου 237, πλειοψηφία που θα

αντιστοιχούσε στο τουλάχιστον 62% του συνολικού πληθυσμού της Ένωσης (Γιώτη-Παπαδάκη 2010). Οι νομοθετικές εξουσίες του Κοινοβουλίου ενισχύθηκαν με διεύρυνση του πεδίου εφαρμογής της διαδικασίας της συναπόφασης και με τη θέσπιση της απαίτησης της σύμφωνης γνώμης του για την εφαρμογή ενισχυμένης συνεργασίας σε τομείς που καλύπτονταν από τη συναπόφαση. Ο αριθμός των εκπροσώπων του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, αυξήθηκε στα 732 άτομα, ενώ ορίστηκε σαφώς ότι κανένα κράτος-μέλος δε δύνατο να έχει περισσότερους από έναν Επίτροπο (Novak 2018). Η διαδικασία για το διορισμό του Σώματος των Επιτρόπων τροποποιήθηκε με την αντικατάσταση της ομοφωνίας από την ειδική πλειοψηφία στο Ευρωπαϊκό Συμβούλιο και στο Συμβούλιο των Υπουργών για σημαντικές αποφάσεις σχετικά με τον ορισμό του Προέδρου της Επιτροπής (Nugent 2012). Ο κοινωνικός χαρακτήρας της Συνθήκης παρέμεινε ισχύς. Σημείο προόδου αποτέλεσε η θέσπιση της Επιτροπής Κοινωνικής Προστασίας, συμβουλευτικού χαρακτήρα για την αποστολή την παρακολούθηση της κοινωνικής κατάστασης, τη διευκόλυνση της ανταλλαγής πληροφοριών μεταξύ των κρατών-μελών και τη σύνταξη σχετικών εκθέσεων (Μαραβέγιας 2016).

Επίμετρο

Η στάση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας, τόσο απέναντι στις αλλαγές της Ανατολικής και της Κεντρικής Ευρώπης όσο και απέναντι στο ζήτημα της επανένωσης της Γερμανίας, έδειξαν τη βούληση των Ευρωπαίων να τοποθετήσουν την ΕΟΚ στο επίκεντρο της μεταψυχροπολεμικής ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής. Οι συντελούμενες κοσμογονικές αλλαγές στην Ευρώπη, οδήγησαν τα μέλη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας σε ιεράρχηση των προτεραιοτήτων της για την πρόταξη του ενδιαφέροντος για την επίσπευση της ΟΝΕ αλλά και της πολιτικής ενοποίησης. Από την άλλη πλευρά, οδήγησαν σε ένα διάλογο αναφορικά με τη διεύρυνση της ΕΟΚ προς τα κράτη της Ανατολικής Ευρώπης (Αρβανιτόπουλος & Ήφαιστος 2009).

Η απόφαση όμως για ευρεία διεύρυνση είχε συνέπειες στον τρόπο με τον οποίο η Κοινότητα λειτουργούσε (Γιώτη-Παπαδάκη 2010). Για να ανταποκριθεί στην ενσωμάτωση των νέων κρατών-μελών, αλλά και για να καταστεί πιο θελκτική, η ΕΟΚ, προχώρησε στην αύξηση του μεγέθους των ευρωπαϊκών οργάνων, γεγονός που έκανε πολύ πιο πολύπλοκες τις διαδικασίες λήψης των αποφάσεων αλλά περιορίσε σημαντικά τη δυνατότητα άσκησης βέτο. Η είσοδος νέων χωρών, επηρέασε την Κοινότητα στο να δώσει μεγαλύτερη σημασία σε ζητήματα όπως η διαφάνεια και η λογοδοσία, ενώ η ένταξη των κρατών του πρώην σοβιετικού μπλοκ συνέβαλε στην ανάγκη δημιουργίας δομών προσανατολισμού στις αξίες, στις πολιτικές και στους θεσμούς της (Μαραβέγιας 2016).

Η διαδικασία διεύρυνσης, που κατέληξε στην υπογραφή της Συνθήκης Προσχώρησης δέκα νέων μελών, το 2003 στην Αθήνα (Γιώτη-Παπαδάκη 2010), σηματοδότησε το τέλος μίας μακράς πορείας αναδιοργάνωσης της ΕΟΚ. Το ωστικό, ωστόσο κύμα, της «έκρηξης» από την απόρριψη της Ευρωπαϊκής Συνταγματικής Συνθήκης και της οικονομικής κρίσης, θέτει νέες προκλήσεις που η ανανεωμένη από τη Συνθήκη της Λισαβόνας Ευρωπαϊκή Ένωση, έχει κληθεί να αντιμετωπίσει. Απομένει να δούμε, πώς οι ευρωπαϊκές πολιτικές ελίτ θα ανταποκριθούν στο κάλεσμα των καιρών.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόφωνη βιβλιογραφία

Berstein Serge & Milza Pierre (1997), *Διάσπαση και Ανοικοδόμηση της Ευρώπης: 1919 έως Σήμερα*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Αλεξάνδρεια

Glencross Andrew (2015), *Η Πολιτική της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Ι. Σιδέρης

Lindermann S. Albert (2014), *Ιστορία της Νεότερης Ευρώπης: Από το 1815 μέχρι Σήμερα*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική

Nugent Neil (2012), *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση: Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Σαββάλας

Sontheimer Kurt & Bleek Wilhelm (2004), *Το Πολιτικό Σύστημα της Γερμανίας*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση

Αρβανιτόπουλος Κ. & Ήφαιστος Παναγιώτης (2009), *Ευρωατλαντικές Σχέσεις*, 5η, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα

Γιώτη-Παπαδάκη Όλγα (2010), *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση και Πολιτικές Αλληλεγγύης*, 2η, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική

Ήφαιστος Παναγιώτης (2010), *Διπλωματία και Στρατηγική των Μεγάλων Ευρωπαϊκών Δυνάμεων: Γαλλίας, Γερμανίας, Μεγάλης Βρετανίας*, 9η, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα

Θερμός Ηλίας (2013), *Η Γερμανική Ηγεμονία: Ψευδαισθήσεις και Πραγματικότητα*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Καστανιώτη

Ιωακειμίδης Π.Κ. (1995), *Ευρωπαϊκή Πολιτική Ένωση: Θεωρία-Διαπραγμάτευση, Θεσμοί και Πολιτικές*, 2η, Αθήνα, Εκδόσεις Θεμέλιο

Κουσκουβέλης Ι. Ηλίας (2010), *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*, 6η, Αθήνα, Εκδόσεις Ποιότητα

Μαραβέγιας Ναπολέων (επιμ.) (2016), *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Κριτική

Μούσης Νίκος (2015), *Ευρωπαϊκή Ένωση: Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*, 15η, Αθήνα, Εκδόσεις Παπαζήση

Παρίσης Ιωάννης (2010), *Η Ευρώπη της Άμυνας: Ευρωπαϊκή Πολιτική Ασφάλειας και Άμυνας*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Έκφραση Πολιτισμού

Συμεωνίδης Γιάννης (2012), *Οι Χίλιες Ημέρες που Συγκλόνισαν την Ελλάδα*, 1η, Αθήνα, Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη

Κυβερνητικές πηγές

EUR-Lex (2010), *Συνθήκη του Μάαστριχτ για την Ευρωπαϊκή Ένωση*, 15/10/2010, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=LEGISUM:xy0026>

Novak Petr (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) 2018, *Η Συνθήκη της Νίκαιας και η Συνέλευση για το Μέλλον της Ευρώπης*, Ιανουάριος 2018, <https://goo.gl/4zXnQd>

Novak Petr (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο) 2018, *Οι Συνθήκες του Μάαστριχτ και του Άμστερνταμ*, Ιανουάριος 2018, <https://goo.gl/BzB9Zy>

Διαλέξεις

Ιωάννου Χριστίνα (2018), *Οι Νέες Πραγματικότητες μετά την Πτώση του Κομμουνισμού στην Ευρώπη: Οι Συνθήκες του Μάαστριχτ, του Άμστερνταμ και της Νίκαιας, η Αποτυχία του Ευρωσυντάγματος και η Συνθήκη της Λισαβόνας*, Λευκωσία. Διαθέσιμο στο MIR-570DG Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Εβδομάδα 4, 2018, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Ιωάννου Χριστίνα (2018), *Ο Ψυχρός Πόλεμος και η Πτώση του Κομμουνισμού στην Ευρώπη*, Λευκωσία. Διαθέσιμο στο MIR-570DG Ευρωπαϊκή Ολοκλήρωση, Εβδομάδα 3, 2018, Πανεπιστήμιο Λευκωσίας

Διαδικτυακές πηγές

Stern Andy (2011), *A Valentine's Day Message: From Russia with Love*, *Huffington Post*, 14/2/2011, <https://goo.gl/th4fKt>

Μαυραγάνης Κώστας (2015), *Η Τελευταία Ημέρα της ΕΣΣΔ: 24 Χρόνια από την Επίσημη Διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης*, *Huffington Post Gr Edition*, 26/12/2015, http://www.huffingtonpost.gr/2015/12/26/soviet-union-dialysh_n_8878466.html